مدیریت شهری
شماره ۴۱ زمستان ۹۴
No.41 Winter 2015
۳۳۹-۳۵۸
زمان دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۵/۱۷ زمان پذیرش نهایی: ۱۳۹۴/۸/۳

استراتژی توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر اصفهان با رویکرد رشد هوشمند و شهر فشرده

مسعود تقوایی- استاد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.
حمیدرضا وارثی- دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران
مسعود نریمانی*- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

چکیده
شهرنشینی شتابان و محدویت زمین و منابع زیستی، ضرورت توسعه پایدار شهری را بیش از پیش، برای جوامع شهری و کلان شهرها، تأکید نموده است. یکی از راهبردهای دستیابی به توسعه پایدار شهری، شکل پایدار شهر است که نقشی تأثیرگذار و تعیین کننده در پایداری محیط های شهری دارد. براین اساس، هدف این پژوهش، بازتعریف و تعیین استراتژی توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر اصفهان، برای دستیابی به توسعه پایدار شهری در چشم انداز سال ۱۴۱۴ (۲۰۳۵) می باشد. روش این تحقیق از نظر هدف، کاربردی- توسعه ای و از نظر روش، ترکیبی از روشهای اسنادی، تحلیلی، علّی و پیمایشی است و ابزار جمع آوری داده های تحقیق نیز پرسشنامه محقق ساخته می باشد که با توجه به اهداف و ماهیت پژوهش و برای دستیابی به اجماع نظری در شناخت و ارزیابی قوت ها، ضعف ها، فرصت ها و تهدیدهای توسعه شهری اصفهان، با استفاده از ۸۷۹ نمونه از جامعه آماری پژوهش، شامل شهروندان، کارشناسان و مدیران شهری اصفهان و با مصاحبه تکمیلی با ۲۵ نفر از منتخبی از کارشناسان و مدیران شهری، حاصل شده و با استفاده از روش ضریب همبستگی پیرسون و با نرم افزار SPPS، تحلیل و ارزیابی شده است. همچنین، برای بازتعریف و تدوین استراتژی توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر اصفهان و تکمیل مراحل ارزیابی داده های تحقیق، از روش تحلیل راهبردی SWOT و ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE) و ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE) استفاده شده و استراتژی های توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر اصفهان، شامل رشد پراکنده با شکل شهر گسترده یا گسسته و استراتژی رشد هوشمند شهری با شکل شهر فشرده، تحلیل و ارزیابی شده است. بر اساس نظرات منتخبین شهروندان، کارشناسان و مدیران شهری و همچنین، ماتریس SWOT و با ارزیابی عوامل داخلی و خارجی، شامل قوت‌ها، ضعف ها، فرصت ها و تهدیدها و با ارزیابی امتیازات استراتژی های توسعه شهری، نتیجه گرفته می شود که استراتژی رشد هوشمند شهری و شهر فشرده، با مجموع امتیازات نهایی ۳/۰۸ و ۳/۱۱ برای عوامل داخلی و خارجی و با رویکرد استراتژی تهاجمی، استراتژی منتخب و بهینه برای توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر اصفهان می باشد.

واژگان کلیدی: توسعه فیزیکی، شکل پایدار شهر، رشد هوشمند شهری، شهر فشرده، اصفهان.

Physical development strategy and sustainable form of Isfahan city with approach of smart growth and compact city

Abstract
The need for sustainable urban development in urban communities and large cities has been emphasized due to rapid urbanization and limitation of land and biological resources. One of the strategies to achieve sustainable urban development is sustainable form of city which has influential role in determining the sustainability of urban environments. Accordingly, the aim of this study is to redefine and determine physical development strategy and sustainable form of Isfahan city to achieve sustainable urban development in prospect of 2035. This study is applied in term of objective. The methodology of this study is a combination of document, analysis, causal and survey. Data collection tool is questionnaire. According to the objectives and the nature of research and to achieve consensus on the identification and assessment of the strengths, weaknesses, opportunities and threats of Isfahan urban development, data was gathered through 879 samples from the study population including citizens, urban experts and managers and supplementary interviews with 25 people from a selection of experts and city managers and then was analyzed and evaluated using Pearson correlation coefficient and SPPS software. Also, to redefine and establish physical development strategy and sustainable form of Isfahan and completion of evaluation research data, SWOT strategic analysis and internal factors evaluation matrix (IFE) and external factors evaluation matrix (EFE) was used and development physical strategies and sustainable form of Isfahan including the sprawl growth with compact or discrete form of city and smart growth strategy of a compact city has been analyzed and evaluated. According to the perspective of citizens, urban experts and managers as well as the SWOT matrix and the evaluation of internal and external factors, including strengths, weaknesses, opportunities and threats and evaluating the benefits of urban development strategy, it was concluded that strategy of urban smart growth and compact city is the best and selected strategy for physical development and sustainable form of Isfahan city with total scores of 3.80 and 3.11 for the internal and external factors using aggressive strategy approach.

Key words: Physical Development, Sustainable Form of City, Urban Smart Growth, Compact City, Esfahan

* نویسنده مسئول مکاتبات، شماره تماس: ۰۹۱۳۱۱۷۶۷۲۵، رایانامه: masoudnarimani@yahoo.com

این پژوهش، برگرفته از پایان نامه دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه اصفهان با عنوان «برنامه ریزی استراتژیک توسعه پایدار شهری با تأکید بر توسعه فیزیکی مطالعه موردی: کلان شهر اصفهان» می باشد.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

۱. مقدمه

جهانی که امروزه در آن زندگی می کنیم؛ جهان شهری است (تقوایی و کیومرثی،۱۳۹۰، ص ۱). جمعیت جهان با روندی افزایشی، به سوی شهری شدن پیش می رود؛ به نحوی که از اوایل قرن ۲۱ به بعد، بیش از نیمی از جمعیت جهان در نواحی شهری زندگی می کنند (تقوایی و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۱). با این روند، پیش بینی می شود تا سال ۲۰۲۵ بیش از ۶۵ درصد جمعیت جهان در نواحی شهری زندگی کنند (Feng,et al ,۲۰۰۸). با این سرعت شهرنشینی، محیط های شهری جایگزین اکوسیستم های طبیعی می شوند (Pauleit,et al,۲۰۰۵) و پیامدهایی همچون، افزایش نابرابری های اجتماعی، اقتصادی و محیطی را در نواحی شهری به همراه داشته است (Jenny & Ericson,۲۰۰۶). الگوهای توسعه شهری، منجر به برهم خوردن نظم زیست محیطی شده و بقایای نسل بشر و پایداری زندگی روی کره زمین را با تهدیدات جدی روبرو ساخته است (مثنوی، ۱۳۸۱، ص۹۰). از دیدگاه برنامه ریزان شهری، یکی از راهبردهای دستیابی به توسعه پایدار و ارتقای کیفیت محیط زیست شهری، متعادل ساختن توزیع فضایی کاربری ها از طریق، شکل پایدار شهر است (Caves,۲۰۰۵:۱۳۹) شکل شهر که به عنوان الگوی توزیع فضایی فعالیت های انسان در برهه خاصی از زمان تعریف می شود؛ نقشی تأثیرگذار و تعیین کننده در پایداری محیط شهری دارد (Anderson,۱۹۹۶:۳۴). از این رو و از اواخر قرن بیستم، الگوی رشد هوشمند شهری، برای پایداری فرم فضایی و شکل شهرها و با حمایت از شکل شهر فشرده، بنا شده است (ضرابی و همکاران،۱۳۹۰، صص ۲و۳) و شهر فشرده نیز یکی از این الگوهای مناسب و مؤثر، برای پایداری شهرهاست(Grant,۲۰۰۴:۶).

در این راستا، کلانشهر اصفهان، با شهرنشینی شتابان و گسترش کالبدی، دارای چالش های متعددی در عرصه های زیست محیطی، کالبدی، فیزیکی، اقتصادی، اجتماعی می باشد که برای تحقق توسعه پایدار شهری، نیاز به بازشناسی و ارزیابی قوت ها، ضعف ها، فرصت ها، تهدیدها و چالش های شهری و تدوین استراتژی توسعه شهری دارد. با توجه به نقش تأثیرگذار و تعیین کننده شکل شهر در پایداری محیط شهری، این مهم، ابتداً مستلزم بازتعریف و تدوین استراتژی توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر اصفهان می باشد. از این رو و در این پژوهش، با استفاده از روش تحلیل راهبردی SWOT و ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE) و ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE) و همچنین، با استفاده از نتایج نظرات ۸۷۹ نمونه از شهروندان، کارشناسان و مدیران شهری اصفهان و نیز با مصاحبه تکمیلی با ۲۵ نفر از منتخبی از کارشناسان و مدیران شهری، استراتژی توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر اصفهان، برپایه برنامه ریزی استراتژیک و با اجماع نظری، تحلیل و ارزیابی شده است. بر این اساس و از نظر منتخبین شهروندان، کارشناسان و مدیران شهری اصفهان و همچنین، براساس نتایج تحلیل راهبردی با روش SWOT، استراتژی رشد هوشمند شهری با شکل شهر فشرده، استراتژی بهینه برای توسعه پایدار شهری اصفهان، در چشم انداز سال ۱۴۱۴ (۲۰۳۵) می باشد. ضرورت این پژوهش، بر بازتعریف و تدوین استراتژی توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر اصفهان، برای تحقق توسعه پایدار شهری است؛ تا به عنوان استراتژی پایه و فرادست، برنامه ها و طرح های توسعه شهری و اقدامات مدیریت شهری، دارای انسجام و پایداری باشد و منجر به توسعه پایدار کلانشهر اصفهان شود و اهداف خُرد و برنامه های عملیاتی کوتاه مدت و طرح های موضوعی و موضعی توسعه شهری، بر اساس آن و در چارچوب یک استراتژی هدفمند و یکپارچه، قابل تدوین و اجرا باشد.

اهداف این پژوهش، بازتعریف و تدوین استراتژی توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر اصفهان و همچنین، بررسی و ارزیابی استراتژی رشد هوشمند

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

شـهری بـا شـکل شـهر فشـرده، بـرای دسـتیابی بـه توسـعه پایـدار شـهری اصفهـان اسـت که هـدف اصلی ایـن پژوهـش مـی باشـد.

۲- پیشینه تحقیق و مبانی نظری

از دیـدگاه برنامه ریـزان شـهری، یکـی از راهبردهـای دسـتیابی بـه توسـعه پایـدار و ارتقـای کیفیـت محیط زیسـت شـهری، متعـادل سـاختن توزیـع فضایـی کاربری‌هـا از طریـق «شـکل پایـدار شـهر» اسـت (Caves,۲۰۰۵:۱۳۹). شـکل شـهر کـه معمـولاً بـه نـام محیـط زیسـت کالبـدی نیـز خوانده شـده اسـت؛ بـه مفهـوم الگـوی فضایـی عناصـر کالبـدی بـزرگ، بی حرکـت و دائمـی در شـهر می باشـد (لینـچ، ۱۳۷۶، ص ۵۸). شـکل شـهر و الگـوی توسـعه شـهری در کشـورهای مختلـف، از تنـوع زیـادی برخـوردار اسـت امـا بـا بررسـی الگوهای توسـعه شـهری، دو اسـتراتژی توسـعه فیزیکـی و شـکل شـهر، قابـل دسته بندی است (Newman & Kenworthy,۱۹۹۹) کـه شـامل اسـتراتژی رشـد پراکنـده شـهری کـه بـا افزایـش محـدوده شـهر و گسـترش پراکنـده و افقـی شـهر و بـا شـکل شـهر گسـترده و گسسـته، ظاهر می شـود و همچنین، اسـتراتژی رشد هوشـمند شهری که با الگوی فشـرده شـهری و شـکل شـهر فشـرده نمایان مـی شـود (پورمحمـدی و قربانـی، ۱۳۸۲، ص ۹۲).

یکـی از رویکردهـای شهرسـازی نوین، رشـد هوشـمند شـهری اسـت و سیاسـت هـای عمومـی آن، متأثـر از اصـول شهرسـازی نویـن اسـت (Grant,۲۰۰۴:۶۴). رشـد هوشـمند بـرای اولیـن بـار، در سـال ۱۹۹۷ و بـرای جلوگیـری از توسـعه بـی رویـه و رشـد پراکنـده شـهری، بـه کار گرفته شـد (Yang, ۲۰۰۹:۲۹). رشـد هوشـمند شـهری بـه عنـوان پاسـخی بـرای تـداوم مشـکلات توسـعه پراکنده شـهرها و نتایج منفی آن به وجـود آمـده اسـت (Edwards & Anna,۲۰۰۷:۴۹) و نوعـی از برنامـه ریـزی اسـت کـه ضمـن توجـه بـه شـاخص هـای اجتماعـی، اقتصـادی و زیسـت محیطی بـا توسـعه زمین-هـای بایـر و الگـوی کاربـری مختلط باعـث کاهـش حجم سـفر و خلـق جوامع قابل زیسـت و پایدارتـر می‌شـود (قربانـی و نوشـاد، ۱۳۸۷، ص ۱۶۵). در ایـن الگـو، سیسـتم یکپارچـه کاربـری زمین و حمـل و نقـل عمومـی چندگانـه، مـورد تأکید اسـت و یـک روش پیشـنهادی بـرای اصـلاح رشـد پراکنـده شـهری اسـت (Litman,۲۰۰۵:۲۱). در واقـع، نوعی از برنامه ریـزی اسـت کـه با اسـتفاده از عوامـل اجتماعی، اقتصـادی و زیسـت محیطـی توسـعه را به نواحـی دایر و مجهـز بـه زیرسـاخت هـای لازم و نواحـی ای که می تواننـد به تأسیسـات مـورد نیـاز تجهیز شـوند؛ هدایت مـی کنـد (Walmesley,۲۰۰۶:۱۳). رشـد هوشـمند، واکنشـی برای پراکندگی شـهری اسـت و شامل توسعه درونـی، تراکم هـای بالاتـر، یکپارچه سـازی فعالیت‌ها در درون شـهر، کاربـری هـای مختلـط، کاهش مصرف زمیـن و کاهـش فواصـل بیـن محـل کار و زندگـی، بهره‌گیـری مفیدتـر از فضـا، کاهـش مصـرف انـرژی، کاهش آلودگی-های زیسـت محیطی، کاهش اسـتفاده از حمـل و نقل خصوصـی و افزایش کاربرد حمل و نقل عمومـی و حداکثـر دسترسـی بـه خدمات شـهری می باشـد (Peiser,۲۰۰۱:۳۵۳).

شـکل شـهر فشـرده، یکـی از الگوهای توسـعه فیزیکی شـهرها، در چارچوب اسـتراتژی رشـد هوشمند شهری اسـت. شـهر فشرده یا فشـرده سازی شـهری، به عنوان یکـی از مهمتریـن الگوهـای مطرح شـده جهت کنترل رشـد پراکنـده شـهری، از دهـه ۱۹۹۰ به بعـد، مجدداً مـورد توجه قرار گرفته اسـت (Grant,۲۰۰۴:۶). شـهر فشـرده، شـهری اسـت کـه تراکـم آن بـالا و کاربری ها ترکیبـی اسـت و سیسـتم حمـل و نقل عمومـی خوبی دارد و پیـاده‌روی و دوچرخـه سـواری را تشـویق مـی کنـد (Burton,۲۰۰۰:۱۹۷). در فرم شـهری فشـرده، تأکیـد بـر رشـد مراکـز شـهری موجـود و زمیـن هـای بازیافتـی و در عیـن حـال اجتناب از گسـترش و پخش شـدن شـهر در حاشیه‌هاست (حسـینیون، ۱۳۸۵، ص ۱۴). شـهر فشـرده نسـبت به شـهر گسـترده بـه دلیل تراکـم بالاتـر، محـدوده کمتـری را اشـغال مـی کنـد (Borrego,et al,۲۰۰۶) و سیسـتم حمـل و نقـل عمومـی با کیفیـت و خوبی دارد و پیاده‌روی و دوچرخه

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

سواری را تشویق می کند (Burton,۱۹۷:۲۰۰۰). در شکل شهری فشرده، تأکید بر رشد شهری در زمین های بازیافتی موجود و درون شهر و اجتناب از گسترش و پخش شدن شهر در حاشیه هاست (Richard Rogres,۳۶:۱۹۹۹) و از طریق متراکم کردن شهر موجود و تشویق مردم برای زندگی در شهرها و ساختمان های فشرده تر، قابل دستیابی است (Williams,et al.,۸۳:۱۹۹۶). اصطلاح «شهر فشرده» بیشتر در اروپا و رشد هوشمند شهری بیشتر در آمریکای شمالی، مورد استفاده قرار می گیرد (سیف الدینی و شورچه، ۱۳۹۳، ص ۲۴۷).

در مورد موضوع این تحقیق، پژوهش های مختلفی انجام شده است که به برخی از آنها به شرح زیر، اشاره می شود؛ لیکن، در جستجوهای نگارندگان، پژوهشی که بر پایه برنامه ریزی استراتژیک و با تأکید بر ضرورت بازتعریف و تدوین استراتژی توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر، برای دستیابی به توسعه پایدار شهری اصفهان، انجام شده باشد؛ یافت نشده است. از این رو،

این تحقیق می تواند از سایر پژوهش ها در این خصوص، متفاوت باشد.

در این راستا، مثنوی (۱۳۸۱) در مقاله «توسعه پایدار و پارادایم های جدید توسعه شهری: شهر فشرده و شهر گسترده» دستیابی به توسعه پایدار را مهمترین راهبرد در قرن بیست و یکم

می داند و در این راستا دو رویکرد و الگوی متناقض در تحقق توسعه پایدار شهری شامل، شهر فشرده یا شکل متراکم شهری و شهر گسترده یا شکل کم تراکم شهری را مطرح می کند و با معرفی نقاط قوت و ضعف هر دو الگو، نتیجه می گیرد که الگوی شهر فشرده و شکل متراکم شهری، با معیارهای توسعه پایدار، سازگاری و انطباق بیشتری دارد. تقوایی و سرایی (۱۳۸۵) در مقاله «گسترش افقی شهر و ظرفیت های موجود زمین (مورد: شهر یزد)» رشد و توسعه فیزیکی شهر یزد را بررسی کرده اند و معتقدند که برای تحقق توسعه پایدار شهری،

بهینه سازی

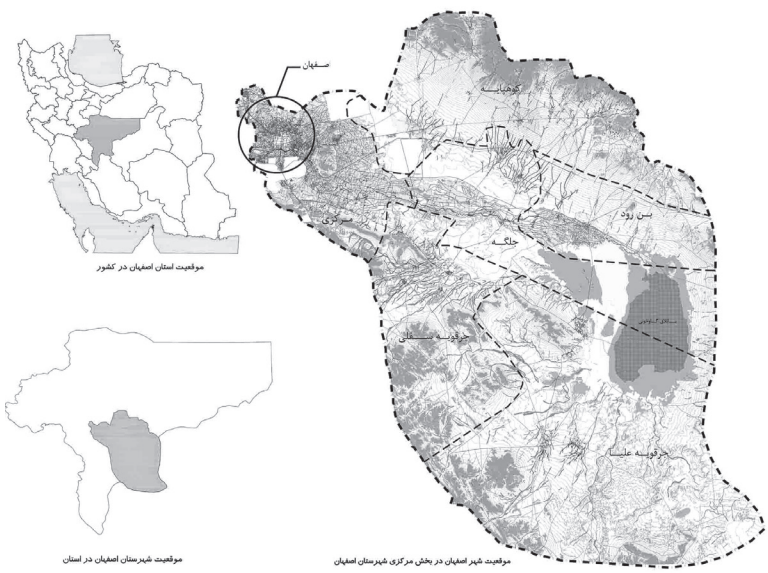
بهره گیری از زمین شهری، یکی از شروط مهم در کنار کارآمدی اقتصادی و عدالت اجتماعی و حفظ محیط زیست است. آنان با استفاده از روش هلدرن، گسترش افقی شهر یزد را ارزیابی کرده و نتیجه گرفته اند که شهر یزد دارای گسترش افقی بی رویه (رشد پراکنده شهری) است و نیمی از مساحت این شهر که در دهه های اخیر شکل گرفته؛ کاذب است و برای ۲۵ سال آینده، نیاز به هیچگونه افزایش محدوده شهر نمی باشد. صابری و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله «اولویت بندی استراتژی های توسعه شهر(CDS) با استفاده از فرآیند تحلیل سلسله مراتبی AHP مطالعه موردی: کلان شهر اصفهان» استراتژی های توسعه کلان شهر اصفهان را در شش استراتژی اصلی و ۳۸ استراتژی فرعی، با رویکرد برنامه ریزی استراتژیک و راهبرد توسعه شهری (CDS) تحلیل و اولویت بندی کرده اند. نتایج این پژوهش، نشان می دهد که استراتژی های عدالت فضایی اولویت اول؛ درآمدهای پایدار، اولویت دوم؛ گسترش توریسم شهری، اولویت سوم؛ کاهش آلودگی هوا، اولویت چهارم؛ داشتن بیانیه چشم انداز درباره آینده توسعه شهر، اولویت پنجم و...، می باشد. مبارکی (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «برنامه ریزی استراتژیک توسعه پایدار شهر ارومیه» وضعیت توسعه پایدار شهری ارومیه و الگوهای رشد هوشمند شهری و فرم شهری را تحلیل و ارزیابی کرده و بر پایه برنامه ریزی استراتژیک، استراتژی های توسعه پایدار شهر ارومیه را تدوین و پیشنهاد نموده است. وی نتیجه می گیرد که توسعه فشرده شهری می تواند به پایداری شهر منجر گردد. پوراحمد و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله «ارزیابی و سنجش میزان پراکنش و فشردگی شکل شهر با استفاده از مدل های کمّی (مطالعه تطبیقی بین کلان شهرهای تهران و سیدنی)» ارتباط توسعه پایدار شهری با شکل شهر را تأکید کرده و معتقدند بین شکل شهر و پایداری آن، رابطه مستقیم و تنگاتنگی وجود دارد.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

همچنین، الگوهای شهر فشرده و شهر گسترده را با دو نمونه کلانشهرهای تهران و سیدنی استرالیا، بررسی نموده و نتیجه گرفته اند که برای دستیابی به توسعه پایدار شهری، بایستی الگوی توسعه شهری از الگوی پراکنش شهری و شهر گسترده تغییر نماید و فشردگی کالبدی و شهر فشرده، جایگزین پراکنش شهری شود. آنان نتیجه گرفته اند که توسعه شهری کلانشهر تهران بسیار سریع بوده که منجر به پراکنش شهری و توسعه افقی این شهر در دهه ۱۳۶۰ و ۱۳۷۰ شده و البته در دهه ۱۳۸۰، به سمت شهر متمرکز و فشرده گرایش داشته است؛ در حالیکه شکل شهری کلانشهر سیدنی در استرالیا، تک مرکزی می باشد. سرور و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله «میزان فشردگی و گستردگی توسعه مدیریت شهری از منظر توسعه پایدار (مطالعه موردی: شهر یزد)» توسعه شهری یزد را طی سال های ۱۳۴۵ تا ۱۳۸۵ بررسی کرده و نتیجه گرفته اند که مساحت شهر یزد حدود ۱۹ برابر و جمعیت آن حدود ۵ برابر افزایش داشته و طی این سال ها، تراکم شهر یزد از ۱۳۱/۳ نفر به ۳۴/۵ نفر در هکتار کاهش داشته است که بیانگر گستردگی بیش از حد شهر و خالی ماندن فضاهای زیاد و غیرفعال بودن سطوح شهری در محدوده شهر یزد می باشد که نهایتاً، موجب توسعه افقی و گستردگی این شهر شده است. آنان معتقدند که توسعه شهری فشرده، منجر به پایداری و عدالت اجتماعی و فضایی می شود.

۳- مدل مفهومی تحقیق

با توجه به موضوع و اهداف پژوهش، برنامه ریزی استراتژیک و اجماع نظری، پایه و اساس این تحقیق است. بر این اساس، داده های پژوهش، برآیندی از نتایج پرسشنامه محقق ساخته و با جامعه آماری فراگیر، شامل شهروندان، کارشناسان و مدیران شهری اصفهان، با ۸۷۹ نمونه است که با گفتگو و مصاحبه با منتخبی از کارشناسان و مدیران شهری نیز همراه و تکمیل شده است. بر این اساس، نتیجه پژوهش با تحلیل داده های پرسشنامه تحقیق، حاصل اجماع نظری و خرد جمعی منتخبی از ذی نفعان شهر اصفهان می باشد. همچنین، از روش SWOT که روش تحلیل برنامه ریزی استراتژیک و با رویکردی راهبردی و کیفی است؛ برای تحلیل و ارزیابی استراتژی توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر اصفهان و تکمیل داده های تحقیق و نتایج

نقشه ۱. موقعیت شهر اصفهان، مأخذ: مهندسین مشاور نقش جهان پارس، ۱۳۹۳

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

پرسشنامه، استفاده شده است. این مجموعه، اساس و پایه مدل مفهومی پژوهش است. در این راستا و در چارچوب موضوع و اهداف پژوهش، سؤال‌ها و فرضیه تحقیق عبارت است از:

- استراتژی توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر اصفهان برای آینده و در چشم انداز سال ۱۴۱۴ کدام است؟
- آیا استراتژی رشد هوشمند شهری با شکل شهر فشرده، استراتژی بهینه برای توسعه پایدار شهری اصفهان است؟
- استراتژی رشد هوشمند شهری و شهر فشرده، استراتژی بهینه برای توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر اصفهان است که منجر به توسعه پایدار شهری می شود.

قلمرو پژوهش نیز، محدوده کلانشهر اصفهان است. کلانشهر اصفهان، دارای پانزده منطقه است و مساحت حریم و محدوده آن ۵۵/۰۷۲ هکتار می باشد که ۲۰/۰۳۴ هکتار از آن، مساحت محدوده شهر است (آمارنامه شهراصفهان،۱۳۹۲). موقعیت و محدوده اصفهان در نقشه شماره ۱ ارائه شده است.

۴- روش شناسی تحقیق

روش تحقیق این پژوهش از نظر هدف، کاربردی - توسعه‌ای و از نظر روش، ترکیبی از روش های اسنادی، تحلیلی، علّی و پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش، شامل سه گروه شهروندان، کارشناسان شهری و مدیران شهری اصفهان می باشد. بر این اساس، داده های گروه شهروندان با ۳۸۳ نمونه و گروه کارشناسان شهری با ۳۸۴ نمونه، به صورت تصادفی و همچنین، گروه مدیران شهری با ۱۱۲ نمونه شامل مدیران شهرداری اصفهان، اداره کل راه و شهرسازی استان و اعضای شورای اسلامی شهر اصفهان است، به صورت تمام شماری، جمع آوری شده اند. ابزار جمع آوری داده ها از جامعه آماری نیز با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته می باشد. همچنین، با توجه به اهداف و ماهیت پژوهش که بر پایه برنامه ریزی استراتژیک و با رویکرد استراتژی توسعه شهری (CDS) می باشد و برای دستیابی به اجماع نظری و اخذ نظرات تکمیلی کارشناسان و مدیران شهری در خصوص قوت ها، ضعف ها، فرصت ها و تهدیدهای توسعه شهری اصفهان و امتیازدهی به عوامل داخلی و خارجی، با ۲۵ نفر از منتخبی از کارشناسان و مدیران شهری اصفهان در هنگام تکمیل پرسشنامه، مصاحبه و گفتگو و اخذ نظر شده است. داده های پرسشنامه پژوهش، به تفکیک گروه های سه گانه شهروندان، کارشناسان و مدیران شهری و با استفاده از روش ضریب همبستگی پیرسون و با نرم افزار SPPS، تحلیل و ارزیابی شده است. همچنین، با توجه به ماهیت پژوهش که بر پایه برنامه ریزی استراتژیک و با رویکرد استراتژی توسعه شهری استوار است؛ از این رو، برای بازتعریف و تدوین استراتژی توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر اصفهان و تکمیل ارزیابی و تحلیل داده ها، از روش تحلیل راهبردی SWOT نیز استفاده شده است. روش SWOT، ابزار تحلیل برنامه ریزی استراتژیک است (هینز،۱۳۸۷ :۲۳۲). این روش تحلیل، ابزاری برای شناخت تهدیدها و فرصت ها در محیط خارجی و بازشناسی ضعفها و قوت های داخلی آن، به منظور سنجش وضعیت و تدوین استراتژی برای هدایت و کنترل آن سیستم است (حکمت نیا و موسوی، ۱۳۹۰، ص ۳۱۲). SWOT که حروف اول چهار کلمه انگلیسی با معادل فارسی «قوت، ضعف، فرصت و تهدید» است (زیاری، ۱۳۹۰، ص ۱۹۶) یک روش تحلیل راهبردی و کیفی است که به شکل نظام یافته، هریک از عوامل قوت، ضعف، فرصت و تهدید را شناسایی کرده و استراتژی های متناسب را ارائه می نماید (علی احمدی همکاران، ۱۳۸۲، ص ۲۴۶). در این روش تحلیل، ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE) شامل قوت ها و ضعف ها و همچنین، ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE) شامل فرصت ها و تهدیدها، بررسی و ارزیابی می شود. ماتریس ارزیابی عوامل داخلی که ابزاری برای بررسی عوامل داخلی

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

میباشد؛ نقاط قوت و ضعف اصلی سیستم را ارزیابی می نماید (حکمت نیا و موسوی، ۱۳۹۰، ص ۳۱۶) و برای تهیه آن، عمدتاً به قضاوت های شهودی و نقطه نظرات کارشناسان تکیه می شود (محمودی و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۱۰۰). نحوه تدوین ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE) نیز مشابه مراحل تدوین ماتریس ارزیابی عوامل داخلی(IFE) است اما صرفاً، شامل فرصت ها و تهدیدهاست (همان، ص ۹۸).

۵- تجزیه و تحلیل داده ها

فرآیند تحلیل پژوهش، هم پیوند با اهداف و مبانی نظری و براساس نتایج پرسشنامه تحقیق و اجماع نظری به شرح پیشگفته، حاصل شده است و بر این اساس، ماتریس قوت ها، ضعف ها، فرصت ها و تهدیدها تدوین شده و عوامل داخلی و خارجی، امتیازدهی و ارزیابی شده اند. بر این اساس، استراتژی های توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر اصفهان، شامل رشد پراکنده شهری با شکل شهری گسترده یا گسسته و همچنین، رشد هوشمند شهری با شکل شهری فشرده، با روش تحلیل راهبردی SWOT و ماتریس عوامل داخلی (IFE) و ماتریس عوامل خارجی (EFE) در فرآیندی گام به گام، تحلیل و ارزیابی شده است. بدین ترتیب و در گام اول، داده های پرسشنامه پژوهش به تفکیک گروه های سه گانه جامعه آماری، شامل شهروندان، کارشناسان و مدیران شهری، با روش ضریب همبستگی پیرسون و با استفاده از نرم افزار SPPS تحلیل و ارزیابی شده است. سپس و درگام دوم، ماتریس SWOT شامل قوت ها، ضعف ها، فرصت ها و تهدید های استراتژی های های توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر اصفهان، تدوین شده است. در ادامه و در گام سوم، ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE) شامل قوتها و ضعف ها و در گام چهارم، ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE) شامل فرصت ها و تهدیدها بر اساس ماتریس SWOT، تدوین شده و وزن عامل ها و امتیازات وضع موجود و امتیازات وزن دار (موزون) هر یک از عوامل داخلی و خارجی نیز تعیین و ارائه شده است. نهایتاً و در گام پنجم، نوع استراتژی توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر اصفهان، براساس مجموع امتیازات وزن دار (موزون) هر یک از استراتژی های توسعه فیزیکی و شکل شهر (شهر گسترده، شهر گسسته و شهر فشرده)، تحلیل و ارزیابی و انتخاب شده و امتیازهای استخراج شده از ارزیابی ماتریس عوامل داخلی و خارجی نیز در نمودار ماتریس SWOT اعمال شده و در نتیجه، نوع استراتژی توسعه شهری تعیین شده است. بنابراین و بر اساس نتایج فرآیند تحلیل و یافته های پژوهش، مشخص می شود که «استراتژی رشد هوشمند شهری و شهر فشرده» و با «استراتژی تهاجمی» می تواند استراتژی منتخب و بهینه برای توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر اصفهان باشد که با استفاده از قوت‌ها (عوامل داخلی)، فرصت ها (عوامل خارجی) افزایش می یابد. مشروح مراحل فرآیند تحلیل پژوهش، به شرح زیر ارائه شده است:

۵-۱- گام اول: ارزیابی استراتژی توسعه شهری براساس داده های پرسشنامه پژوهش

در این مرحله، استراتژی توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر اصفهان، براساس داده های پرسشنامه پژوهش و به تفکیک گروه های سه گانه جامعه آماری تحقیق شامل شهروندان، کارشناسان و مدیران شهری، به شرح زیر تحلیل و ارزیابی شده است.

الف) گروه شهروندان: بر اساس ضریب همبستگی پیرسون و مقادیر جدول شماره ۱ و با توجه به مقدار Sig = ۰/۰۰۰ و اینکه ضریب همبستگی تا سطح ۰/۰۵ معنادار است؛ از این رو و از نظر شهروندان، استراتژی رشد هوشمند و شهر فشرده با توسعه پایدار شهری اصفهان، دارای همبستگی و ارتباط معنادار می باشد. بدین ترتیب، مشخص می شود که استراتژی رشد هوشمند شهری و شهر فشرده، از نظر شهروندان، استراتژی منتخب و بهینه برای تحقق توسعه پایدار شهری اصفهان است.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

جدول ۱. ضریب همبستگی پیرسون استراتژی رشد هوشمند و شهر فشرده «شهروندان»

استراتژی رشد هوشمند و شهر فشرده	وضعیت توسعه پایدار شهری		
۰/۵۴۱	۱	ضریب همبستگی پیرسون	وضعیت توسعه پایدار شهری
۰/۰۰۰		مقدار معناداری دو طرفه(Sig)	
۲۸۷	۳۳۴	تعداد مشاهدات	
۱	۰/۵۴۱	ضریب همبستگی پیرسون	استراتژی رشد هوشمند و شهر فشرده
	۰/۰۰۰	مقدار معناداری دو طرفه(Sig)	
۳۰۴	۲۸۷	تعداد مشاهدات	

جدول ۲. ضریب همبستگی پیرسون استراتژی رشد هوشمند و شهر فشرده «کارشناسان شهری»

استراتژی رشد هوشمند و شهر فشرده	وضعیت توسعه پایدار شهری		
۰/۴۹۹	۱	ضریب همبستگی پیرسون	وضعیت توسعه پایدار شهری
۰/۰۰۰		مقدار معناداری دو طرفه(Sig)	
۲۹۱	۳۳۳	تعداد مشاهدات	
۱	۰/۴۹۹	ضریب همبستگی پیرسون	استراتژی رشد هوشمند و شهر فشرده
	۰/۰۰۰	مقدار معناداری دو طرفه(Sig)	
۳۱۱	۲۹۱	تعداد مشاهدات	

ب) گروه کارشناسان شهری: بر اساس ضریب همبستگی پیرسون و مقادیر جدول شماره ۲ و با توجه به مقدار Sig = ۰/۰۰۰ و اینکه ضریب همبستگی تا سطح ۰/۰۵ معنادار است؛ از این رو و از نظر کارشناسان شهری، استراتژی رشد هوشمند و شهر فشرده با توسعه پایدار شهری اصفهان، دارای همبستگی و ارتباط معنادار می باشد. بدین ترتیب، استراتژی رشد هوشمند شهری و شهر فشرده، از نظر کارشناسان شهری، استراتژی منتخب و بهینه برای تحقق توسعه پایدار شهری اصفهان است.

مدیریت شهری
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۱ زمستان ۹۴
No.41 Winter 2015

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

جدول ۳. ضریب همبستگی پیرسون استراتژی رشد هوشمند و شهر فشرده «مدیران شهری»؛ مأخذ : نگارندگان

		وضعیت توسعه پایدار شهری	استراتژی رشد هوشمند و شهر فشرده
وضعیت توسعه پایدار شهری	ضریب همبستگی پیرسون	۱	۰/۳۹۵
	مقدار معناداری دو طرفه(Sig)		۰/۰۰۰
	تعداد مشاهدات	۱۰۹	۹۷
استراتژی رشد هوشمند و شهر فشرده	ضریب همبستگی پیرسون	۰/۳۹۵	۱
	مقدار معناداری دو طرفه(Sig)	۰/۰۰۰	
	تعداد مشاهدات	۹۷	۹۸

ج) گروه مدیران شهری: براساس ضریب همبستگی پیرسون و مقادیر جدول شماره ۳ و با توجه به مقدار Sig = ۰/۰۰۰ و اینکه ضریب همبستگی تا سطح ۰/۰۵ معنادار است؛ از این رو و از نظر مدیران شهری، استراتژی رشد هوشمند و شهر فشرده با وضعیت توسعه پایدار شهری اصفهان، دارای همبستگی و ارتباط معنادار می باشد. بدین ترتیب، استراتژی رشد هوشمند شهری و شهر فشرده، از نظر مدیران شهری، استراتژی منتخب و بهینه برای تحقق توسعه پایدار شهری اصفهان است.

۵-۲- گام دوم: تدوین ماتریس SWOT

با توجه به اهداف و فرضیه پژوهش که تأکید بر رشد هوشمند شهری و شهر فشرده می باشد؛ از این رو، در این مرحله و از بین استراتژی های توسعه شهری، استراتژی رشد هوشمند شهری و شهر فشرده، به عنوان استراتژی بهینه، تعیین و انتخاب شده است. بر این اساس، ماتریس SWOT این استراتژی، شامل عوامل داخلی (قوت ها و ضعف ها) و خارجی (فرصت ها و تهدیدها) آن، به تفکیک لایه های اجتماعی، اقتصادی، حرکتی و دسترسی، کالبدی و مدیریتی و زیست محیطی، هم پیوند با مبانی نظری و براساس داده های پرسشنامه و اجماع نظری حاصل از نظرات کارشناسان و مدیران شهری، تدوین شده است که به لحاظ تلخیص مطالب در چارچوب مقاله، نتایج آن شامل: قوت ها، ضعف ها، فرصت ها و تهدیدهای توسعه شهری اصفهان، با تأکید بر استراتژی رشد هوشمند و شهر فشرده، به صورت تواماً با ارزیابی عوامل داخلی (قوت ها و ضعف ها) و عوامل خارجی (فرصت ها و تهدیدها)، در قسمت عوامل داخلی و خارجی جداول شماره ۴چو ۵ منعکس شده و به شرح زیر، معرفی و ارائه شده است.

۵-۳- گام سوم: ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE)

در این مرحله و بر اساس ماتریس SWOT، عوامل داخلی شامل «قوت ها و ضعف ها» استراتژی رشد هوشمند شهری و شهر فشرده، تدوین و امتیازدهی شده است. برای امتیازدهی عوامل، از اجماع نظری حاصل از اخذ نظر از ۲۵ نفر از منتخبی از کارشناسان و مدیران شهری از بین پرسش شونده های پرسشنامه، که از طریق مصاحبه و گفتگو، حاصل شده و همچنین، هم پیوند با مبانی نظری پژوهش،

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

استفاده شده است. بدین منظور، عوامل داخلی شامل قوت ها و ضعف ها، از ماتریس SWOT، استخراج شده و سپس هر یک از عوامل داخلی، به شرح پیشگفته، امتیازدهی و وزن دار شده اند که حاصل ضرب آنها، امتیاز نهایی و موزون هر یک از عوامل داخلی را مشخص و تبیین نموده است. مجموع وزن ها، برابر با یک و همچنین، مجموع امتیازها، بین ۱ تا ۴ خواهد بود که در صورتی که مجموع امتیاز نهایی عوامل داخلی، بیش از ۲/۵ باشد؛ بیانگر این است که شهر و استراتژی توسعه فیزیکی آن از نظر عوامل داخلی، دارای قوت و قابل انتخاب است. بدین ترتیب،جدول ماتریس عوامل داخلی، تدوین و ارزیابی شده و نتایج آن در جدول شماره ۴ ارائه شده است.

۵-۴- گام چهارم: ماتریس ارزیابی عوامل خارجی(EFE)

در این مرحله و مشابه مراحل ارزیابی عوامل داخلی، عوامل خارجی شامل «فرصتها و تهدیدها» استراتژی رشد هوشمند شهری و شهر فشرده، بر اساس ماتریس SWOT، تدوین و امتیازدهی شده است. برای امتیازدهی عوامل، از اجماع نظری حاصل از اخذ نظرات ۲۵ نفر از منتخبی از کارشناسان و مدیران شهری از بین پرسش شونده های پرسشنامه، که از طریق مصاحبه و گفتگو، حاصل شده و همچنین، هم پیوند با مبانی نظری پژوهش، استفاده شده است. بدین منظور، عوامل خارجی شامل فرصت ها و تهدیدها، از ماتریس SWOT، استخراج شده و سپس هر یک از عوامل خارجی، امتیازدهی و وزن دار شده اند که حاصل ضرب آنها، امتیاز موزون هر یک از عوامل خارجی را مشخص نموده است. مجموع وزن ها، برابر با یک و همچنین، مجموع امتیازها بین ۱ تا ۴ خواهد بود که در صورتیکه مجموع امتیاز نهایی عوامل خارجی، بیش از ۲/۵ باشد؛ بیانگر این است که شهر و استراتژی توسعه فیزیکی آن از نظر عوامل خارجی، دارای قوت و قابل انتخاب است. بدین ترتیب، جدول ماتریس عوامل خارجی، تدوین و ارزیابی شده و نتایج آن در جدول شماره ۵ ارائه شده است.

۵-۵-گام پنجم: انتخاب استراتژی توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر اصفهان

با توجه به اینکه این پژوهش، برگرفته از پایان نامه دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه اصفهان با عنوان «برنامه ریزی استراتژیک توسعه پایدار شهری با تأکید بر توسعه فیزیکی مطالعه موردی: کلان شهر اصفهان» می باشد. در این پایان نامه، ماتریسSWOT و عوامل داخلی و خارجی، به تفکیک استراتژی های رشد پراکنده شهری با شکل شهری گسترده و گسسته و همچنین، رشد هوشمند شهری با شکل شهری فشرده، تدوین و ارزیابی شده است. اما با توجه به اهداف و فرضیه تحقیق، در این پژوهش صرفاً، استراتژی رشد هوشمند شهری و شهر فشرده، تحلیل و ارزیابی شده است. از این رو، نتایج تحلیل استراتژی رشد پراکنده شهری و شهر گسترده و شهر گسسته و امتیازات آنها، از پایان نامه مذکور، استخراج و برای مقایسه، در جدول شماره ۶ ارائه شده است. در ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE) و عوامل خارجی (EFE)، مجموع امتیازات وزن دار (موزون)، حداقل ۱ و حداکثر ۴ می باشد و امتیاز متوسط آن ۲/۵ است. اگر امتیاز موزون نهایی شهر، کمتر از ۲/۵ باشد؛ شهر از نظر عوامل داخلی، دچار ضعف می باشد و اگر امتیاز موزون نهایی بیشتر از ۲/۵ باشد؛ بیانگر این است که شهر از نظر عوامل داخلی، دارای قوت می باشد. بنابر این و در این مرحله، ابتداً و بر اساس مجموع امتیازات وزن دار حاصل شده از ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی، امتیازات وزن دار استراتژی های توسعه فیزیکی و شکل شهر، به شرح زیر و در جدول شماره ۶ رتبه بندی و ارائه شده است. بدین ترتیب و بر اساس امتیازات و با در نظر گرفتن قوتها و فرصتها و به منظور کاهش ضعف ها و تهدیدها، استراتژی رشد هوشمند شهری و شهر فشرده، با مجموع امتیازات نهایی ۳/۰۸ و ۳/۱۱، استراتژی

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

جدول ۴. ماتریس ارزیابی عوامل داخلی توسعه شهری اصفهان با استراتژی رشد هوشمند و شهر فشرده؛ مأخذ: نگارندگان

	عوامل داخلی (قوت ها - ضعف ها)	وزن عامل	امتیاز وضع موجود	امتیاز وزن دار (موزون)
قوت ها	بالا بودن امنیت عمومی شهر	۰/۰۴	۴	۰/۱۶
	شهروندان هوشمند و مشارکت جو (سرمایه انسانی)	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
	مشارکت عمومی فراگیر شهروندان در توسعه و اداره شهری	۰/۰۳	۳	۰/۰۹
	نظام محله ای پایدار و با هویت	۰/۰۳	۳	۰/۰۹
	بالابودن فعالیت های سالم با پیاده روی و دوچرخه سواری	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
	کاهش هزینه های توسعه و عمران شهری	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
	کاهش هزینه های مدیریت شهری در اداره شهر و نگهداری تأسیسات و تجهیزات شهری	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
	کاهش هزینه های حمل و نقل با کاهش سفرهای شهری	۰/۰۳	۳	۰/۰۹
	کاهش هزینه های سوخت با استفاده کمتر از اتومبیل	۰/۰۳	۳	۰/۰۹
	رونق اقتصادی و ایجاد فرصت‌های شغلی با استفاده از ظرفیت های اقتصادی و سرمایه گذاری در محدوده شهر	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
	ضرورت وجود سامانه حمل و نقل عمومی متنوع و با کیفیت	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
	افزایش دسترسی با حمل و نقل متنوع و چندگانه	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
	کاهش سفرهای شهری با فشردگی شهر و کاربری های مختلط و ترکیبی	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
	استفاده کمتر از اتومبیل شخصی و استفاده بیشتر از حمل و نقل عمومی	۰/۰۳	۳	۰/۰۹
	استفاده حداکثری از ظرفیت های درونی شهر	۰/۰۴	۴	۰/۱۶
	محله محوری و نظام محله ای پایدار	۰/۰۳	۳	۰/۰۹
	حفاظت و بهسازی بافت و بناهای تاریخی منحصر به فرد	۰/۰۴	۴	۰/۱۶
	نوسازی و استحکام بخشی ساخت و سازهای شهری	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
	عدم گسترش فیزیکی شهر و حفظ پهنه های سبز و باغات حومه شهر	۰/۰۳	۴	۰/۱۲

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

قوت ها	انسجام و عدم پراکندگی فضاهای شهری	۰/۰۱	۳	۰/۰۳
	ارتقای عملکرد مدیریت شهری در ارائه خدمات و اداره شهر	۰/۰۳	۳	۰/۰۹
	حفظ باغات و پهنه سبز ناژوان در حومه غربی شهر	۰/۰۴	۴	۰/۱۶
	حفظ چشم اندازهای طبیعی و پهنه های سبز حاشیه رودخانه زاینده رود	۰/۰۴	۴	۰/۱۶
	کاهش مصرف سوخت های فسیلی (بنزین و گازوئیل) با محدودیت های ترافیکی	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
ضعف ها	ضعف فرهنگ آپارتمان نشینی	۰/۰۳	۱	۰/۰۳
	ضعف مهارت های شهروندی برای زندگی در شهر فشرده	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
	کاهش فضاهای اختصاصی در ساختمان های مسکونی	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
	عدم تولید زمین شهری و مسکن ارزان قیمت	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
	کاهش سرمایه گذاری در ایجاد مراکز تجاری و خدماتی در حومه شهر	۰/۰۱	۲	۰/۰۲
	کاهش سرمایه گذاری و ایجاد فرصت های شغلی در حومه و پیرامون شهر	۰/۰۱	۲	۰/۰۲
	تراکم ترافیک در مناطق مرکزی شهر	۰/۰۳	۱	۰/۰۳
	کمبود پارکینگ عمومی در مناطق مرکزی شهر	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
	کاهش تنوع گزینه های مسکن و الگوی غالب مسکن آپارتمانی و چندخانواری	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
	کاهش مساحت زیربنای ساختمان های مسکونی	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
	فرسودگی ساختمان ها در بافت های فرسوده و قدیمی شهر	۰/۰۱	۲	۰/۰۲
	فشردگی و تراکم بیش از حد فضاهای شهری	۰/۰۴	۱	۰/۰۴
	کاهش سرانه فضاهای سبز و باز شهری	۰/۰۳	۱	۰/۰۳
	افزایش سطوح سخت شهری و کاهش نفوذ آبهای سطحی	۰/۰۱	۲	۰/۰۲
جمع		۱/۰۰	-	۳/۰۸

مدیریت شهری
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۱ زمستان ۹۴
No.41 Winter 2015

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

جدول ۵. ماتریس ارزیابی عوامل خارجی توسعه شهری اصفهان با استراتژی رشد هوشمند و شهر فشرده

	عوامل خارجی (فرصت ها - تهدیدها)	وزن عامل	امتیاز وضع موجود	امتیاز وزن دار (موزون)
فرصت ها	حفظ پیشینه تمدن و مدنیت و شخصیت ملی و فراملی (برند اصفهان) با انسجام اجتماعی و فرهنگی شهر	۰/۰۳	۳	۰/۰۹
	افزایش تعاملات و همبستگی اجتماعی شهروندان	۰/۰۲	۴	۰/۰۸
	عدالت اجتماعی در توزیع خدمات عمومی در مناطق شهری	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
	ارتقاء کیفیت زندگی با توسعه کیفی و خدمات عمومی	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
	شهروندان هوشمند و آموزش دیده	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
	محیط های شهری فعال تر و سرزنده تر	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
	ارتقاء هویت فرهنگی و مدنی شهر (ارتقای سرمایه انسانی)	۰/۰۲	۴	۰/۰۸
	صرفه جویی در هزینه های شهری با فشردگی و تجمیع فضاهای شهری	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
	استفاده از ظرفیت های اقتصادی موجود تجاری و خدماتی	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
	سرمایه گذاری در هوشمندسازی زیرساخت ها و فضاهای شهری (شهر هوشمند)	۰/۰۲	۴	۰/۰۸
	سرمایه گذاری در بازآفرینی شهری و نوسازی بافت های فرسوده و قدیمی شهر	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
	سرمایه گذاری در باززنده سازی مرکز شهر و بهسازی بافت تاریخی	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
	توسعه گردشگری پایدار براساس ظرفیت های گردشگری فرهنگی و طبیعت محور	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
	ارتقاء کیفیت سامانه های حمل و نقل عمومی و تنوع رفت و آمدهای شهری	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
	هوشمندسازی سامانه های حمل و نقل عمومی	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
	افزایش ظرفیت حمل و نقل عمومی	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
	توسعه حمل و نقل غیرموتوری با دوچرخه سواری و پیاده محوری	۰/۰۲	۴	۰/۰۸

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

فرصت ها	توسعه پایدار شهری	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
	شهر هوشمند با دانش محوری و فناوری	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
	حفظ ساختار فیزیکی و عدم پراکندگی فضاهای شهری	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
	بازآفرینی شهری و نوسازی بافت های فرسوده و قدیمی	۰/۰۲	۴	۰/۰۸
	بازیافت زمین های بایر شهری و بازتولید زمین و مسکن			
	۰/۰۲	۴	۰/۰۸	
	عدالت فضایی و محرومیت زدایی از محله های محروم و کم برخوردار	۰/۰۲	۴	۰/۰۸
	هوشمندسازی و یکپارچگی مدیریت شهری	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
	همپوشانی مراکز خدمات عمومی و تقویت مرکز شهر	۰/۰۱	۳	۰/۰۳
	کاربری های مختلط و ترکیبی	۰/۰۱	۳	۰/۰۳
	حفظ باغات و پهنه های سبز اکولوژیکی در حومه شهر	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
	حفظ منابع زیستی و طبیعی (منابع آب و زمین) حومه شهر	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
	پایداری منابع آب و رودخانه زاینده رود	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
	کاهش آلودگی آب های زیرزمینی و سطحی حومه شهر	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
	کاهش آلودگی های زیست محیطی باکاهش مصرف سوختهای فسیلی و محدودیت استفاده از اتومبیل شخصی	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
تهدیدها	تراکم بالای جمعیت و شلوغی شهر	۰/۰۴	۱	۰/۰۴
	محدودیت در انتخاب نوع مسکن	۰/۰۱	۲	۰/۰۲
	احتمال درآمدهای ناپایدار شهری ناشی از تراکم فروشی	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
	گرانی قیمت زمین و مسکن در محدوده شهر	۰/۰۳	۱	۰/۰۳
	کاهش سرمایه گذاری در توسعه زیرساخت های شهری در حومه شهر	۰/۰۱	۲	۰/۰۲
	محدودیت بیش از حد در استفاده از اتومبیل شخصی	۰/۰۲	۱	۰/۰۲

مدیریت شهری
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۱ زمستان ۹۴
No.41 Winter 2015

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

تهدیدها	کاهش سرعت و حرکت سواره در سطح شهر	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
	افزایش بیش از حد تراکم شهری	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
	تراکم مازاد بر تراکم های مجاز (تراکم فروشی)	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
	فشردگی و تراکم فضاهای شهری و شلوغی شهر	۰/۰۳	۱	۰/۰۳
	درهم آمیختگی و تلفیق بیش از حد پهنه های سکونت و فعالیت	۰/۰۱	۲	۰/۰۲
	افزایش جزایر حرارتی در مرکز شهر	۰/۰۱	۲	۰/۰۲
	کاهش تهویه و جریان هوا در سطح شهر	۰/۰۱	۲	۰/۰۲
جمع		۱/۰۰	-	۳/۱۱

جدول ۶. امتیازات استراتژی های توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر اصفهان

رشد پراکنده شهری - شهر گسترده	امتیاز
ماتریس ارزیابی عوامل داخلی شهر گسترده (IFE)	۱/۹۵
ماتریس ارزیابی عوامل خارجی شهر گسترده (EFE)	۱/۶۰

رشد پراکنده شهری - شهر گسسته	امتیاز
ماتریس ارزیابی عوامل داخلی شهر گسسته (IFE)	۲/۰۲
ماتریس ارزیابی عوامل خارجی شهر گسسته (EFE)	۱/۸۴

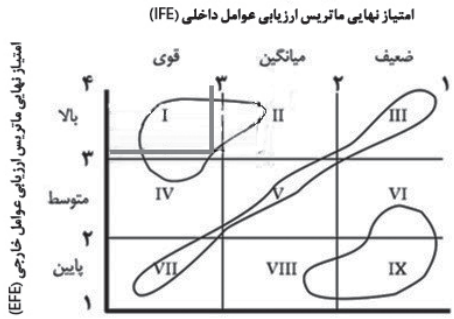
رشد هوشمند شهری - شهر فشرده	امتیاز
ماتریس ارزیابی عوامل داخلی شهر فشرده (IFE)	۳/۰۸
ماتریس ارزیابی عوامل خارجی شهر فشرده (EFE)	۳/۱۱

منتخب و بهینه برای توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر اصفهان می باشد.

در ادامه، امتیازات و داده‌های استخراج شده از ماتریس عوامل داخلی و خارجی، در نمودار ماتریس SWOT به شرح نمودار شماره ۱ منعکس شده است. بر این اساس، استراتژی رشد هوشمند شهری و شهر فشرده که دارای امتیاز بالای ۲/۵ در عوامل داخلی و خارجی می باشد؛ در این نمودار در «ناحیه ۱» این ماتریس قرار گرفته که نشانگر عملکرد قوی و استراتژی «تهاجمی» است. بنابر این، مشخص می شود که «استراتژی رشد هوشمند شهری و شهر فشرده» با «استراتژی تهاجمی» استراتژی منتخب

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

و بهینـه بـرای توسـعه فیزیکـی و شـکل پایـدار شـهر اصفهـان بـرای آینـده و در افق سـال ۱۴۱۴ می باشـد.

نمودار ۱. موقعیت امتیازهای عوامل داخلی و خارجی استراتژی رشد هوشمند و شهر فشرده در ماتریس SWOT؛ مأخذ: نگارندگان

۶- نتیجه گیری و جمع بندی

شهرنشـین شـدن جمعیت و گسـترش شهرنشینی، به همـراه محدویـت زمیـن و منابع زیسـتی و هزینه های هنگفـت تأمیـن و توسـعه زیرسـاخت هـای شـهری، ضـرورت توسـعه پایـدار شـهری را بیش از پیـش، برای جوامـع شـهری و کلان شـهرها، مطـرح کـرده اسـت. الگوهای توسـعه شـهری در قـرن اخیر، منجـر به برهم خـوردن نظم زیسـت محیطی شـده و پایـداری زندگی روی کـره زمیـن و کیفیت زندگی را بـا تهدیدات جدی روبـرو سـاخته اسـت. یکـی از راهبردهای دسـتیابی به توسـعه پایـدار و ارتقای کیفیت محیط زیسـت شـهری نیـز متعـادل سـاختن توزیـع فضایـی کاربـری هـا بـا شـکل پایدار شـهر است. شـکل شهر، نقشـی تأثیرگذار و تعییـن کننـده در پایـداری محیـط شـهری دارد. بـر ایـن اسـاس، بازتعریـف و تعییـن اسـتراتژی توسـعه فیزیکی و شـکل پایدار شـهر، برای کلان شهر اصفهان، یـک ضرورت اسـتراتژیک اسـت. ضرورت ایـن پژوهش، بـر بازتعریـف و تدویـن اسـتراتژی توسـعه فیزیکـی و شـکل پایـدار شـهر بـرای تحقق توسـعه پایدار شـهری اصفهـان اسـت تـا به عنوان اسـتراتژی توسـعه شـهری پایه و فرادسـت، برنامه ها و طرح های توسـعه شـهری و اقدامـات مدیریـت شـهری، در چارچوبـی هدفمنـد و یکپارچـه، دارای انسـجام و پایـداری باشـد و منجـر بـه توسـعه پایدار کلانشـهر اصفهان در چشـم انـداز ۱۴۱۴ (۲۰۳۵) شـود.

بـر این اسـاس و بـا توجه به اهـداف و ماهیـت پژوهش و بـرای دسـتیابی بـه اجمـاع نظـری در شـناخت و ارزیابـی قـوت هـا، ضعف هـا، فرصـت هـا و تهدیدهای توسـعه شـهری، از شـهروندان، کارشناسـان و مدیـران شـهری اصفهـان، بـا ۸۷۹ نمونـه و با ابزار پرسشـنامه و مصاحبـه، اخـذ نظر شـده و بـا اسـتفاده از روش ضریب همبسـتگی پیرسـون و بـا نـرم افـزار SPPS، داده های پرسشـنامه تحقیـق، تحلیـل و ارزیابـی شـده اسـت. بر ایـن اسـاس، از نظـر جامعـه آمـاری پژوهـش شـامل منتخبـی از شـهروندان، کارشناسـان و مدیران شـهری اصفهـان، اسـتراتژی رشـد هوشـمند و شـهر فشـرده با توسـعه پایـدار شـهری اصفهـان، دارای همبسـتگی و ارتبـاط معنـادار می باشـد و نتیجتـاً، از نظـر منتخبین شـهروندان، کارشناسـان و مدیـران شـهری اصفهـان، اسـتراتژی رشـد هوشـمند و شـهر فشـرده، اسـتراتژی بهینه برای دسـتیابی به توسـعه پایدار شـهری اصفهان خواهـد بـود. همچنیـن، بـرای بازتعریـف و تدویـن اسـتراتژی توسـعه فیزیکی و شـکل پایدار شهر اصفهان و تکمیـل ارزیابـی و تحلیل داده های تحقیـق، از روش تحلیل راهبردی SWOT اسـتفاده شـده اسـت. بدین ترتیـب و در فرآینـدی گام بـه گام، بـا روش تحلیـل راهبـردی SWOT و ماتریـس ارزیابـی عوامـل داخلی (IFE) و ماتریـس ارزیابـی عوامـل خارجـی (EFE)، اسـتراتژی هـای توسـعه فیزیکـی و شـکل پایدار شـهر اصفهـان، شـامل رشـد پراکنـده بـا شـکل شـهری گسـترده یـا گسسـته و نیز، رشـد هوشـمند شـهری با شـکل شـهری فشـرده، تحلیـل و ارزیابی شـده اسـت. بـر اسـاس ماتریـس SWOT و بـا شـناخت و ارزیابـی عوامـل داخلـی و خارجـی شـامل قوت‌هـا، فرصت‌هـا، ضعـف هـا و تهدیدهـا و بـا بررسـی و ارزیابـی امتیازات اسـتراتژی‌های توسـعه شـهری «اسـتراتژی رشـد هوشـمند شـهری و شـهر فشـرده» با مجموع امتیازات نهایـی ۳/۰۸ و ۳/۱۱ بـرای عوامـل داخلـی و خارجـی،

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

استراتژی منتخب و بهینه برای توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر اصفهان می باشد. همچنین، با توجه به امتیازات بالای ۲/۵ ماتریس عوامل داخلی و خارجی و جانمایی آن در ناحیه شماره ۱ نمودار ماتریس SWOT، نشانگر عملکرد قوی و انتخاب «استراتژی تهاجمی» است. بنابر این، استراتژی رشد هوشمند شهری و شکل شهر فشرده با استراتژی تهاجمی، استراتژی منتخب و بهینه برای توسعه فیزیکی و شکل پایدار شهر اصفهان برای آینده و در چشم انداز سال ۱۴۱۴ (۲۰۳۵) می باشد.

این استراتژی، با توجه به شهرنشینی شتابان و افزایش جمعیت شهری و با محدویت زمین و منابع زیستی، یک واقعیت گریزناپذیر و اجتناب پذیر، برای توسعه شهری در هزاره سوم است و به نوعی، خود را بر نظام های تصمیم سازی (برنامه ریزی شهری) و تصمیم گیری (مدیریت شهری) تحمیل می کند. در این راستا، درک استراتژی رشد هوشمند شهری و شهر فشرده و پذیرش آن برای توسعه پایدار شهری و شناخت و درک ملزومات و ضروریات این استراتژی و اجرای کامل و یکپارچه آن، حائز اهمیت اساسی است. نبایستی فراموش کرد که رشد هوشمند شهری و شهر فشرده، صرفاً تراکم زیاد و یا کاربری مختلط و ترکیبی نمی باشد؛ بلکه مجموعه‌ای یکپارچه است که شامل ویژگی ها و شاخص هایی به صورت «توسعه درونی و رشد فیزیکی در داخل محدوده موجود شهر، شکل شهری فشرده و متراکم، استفاده حداکثری از ظرفیت های درونی شهر، بازآفرینی و بازیافت زمین شهری، یکپارچه سازی سیستم های حمل و نقل و کاربری زمین، کاربری های مختلط و ترکیبی، افزایش کاربرد حمل و نقل عمومی متنوع و چندگانه با کیفیت، پیاده محوری و دوچرخه سواری، کاهش اتکاء به اتومبیل شخصی، قابلیت دسترسی، محدودیت رشد پیرامونی و توسعه بیرونی بدون افزایش محدوده شهر، حفاظت از فضاهای باز و سبز شهری» می باشد. تحقق کامل این استراتژی، مستلزم حفظ یکپارچگی آن، اتکاء بر دانش محوری و فناوری، مدیریت شهری یکپارچه و هوشمند، شهروندان هوشمند با مشارکت عمومی فراگیر، هوشمندسازی زیرساخت ها و فضاهای شهری و استراتژی توسعه شهری (CDS) می باشد.

پیشنهادات

با توجه به اهداف و یافته های این پژوهش، پیشنهادات زیر ارائه می شود:

- با انتخاب استراتژی رشد هوشمند شهری و شهر فشرده برای کلان شهر اصفهان، تدوین استراتژی توسعه شهری (CDS) و تهیه طرح توسعه شهری یکپارچه (با یکپارچگی نظام کاربری زمین و نظام حمل و نقل و ترافیک) و همچنین، هوشمندسازی زیرساخت ها و فضاهای شهری، ضرورت دارد. در این راستا، بهسازی و باززنده سازی بافت تاریخی شهر اصفهان و بازآفرینی بافت های فرسوده و قدیمی شهر نیز یکی از اولین اولویت های راهبردی است.
- تحقق استراتژی رشد هوشمند شهری و اداره بهینه شهر فشرده، مستلزم مدیریت شهری یکپارچه و هوشمند با مشارکت فراگیر شهروندان است. بر این اساس، ضرورت دارد که مدیریت شهری اصفهان و اساساً، همه کلان شهرها، ارتقای کیفی یافته و در چارچوبی یکپارچه و هوشمند و با مشارکت فراگیر شهروندان و تمامی ذی نفعان شهر، بازسازماندهی شود.
- با توجه به ویژگی ها و مشخصه های رشد هوشمند شهری و شهر فشرده، افزایش ظرفیت و توسعه سامانه اتوبوس رانی شهر اصفهان، راه اندازی و توسعه قطار شهری و ترامواى برقی در سطح شهر اصفهان و حومه و به ویژه، در مناطق مرکزی شهر اصفهان و استفاده گسترده از اتوبوس های دو طبقه برقی به همراه هوشمندسازی شبکه معابر و سامانه های حمل و نقلی شهر اصفهان، ضرورت دارد. همچنین، جایگزینی تاکسی ها و موتورسیکلت های بنزینی و آلاینده با اتومبیل های هیبریدی و موتورسیکلت های برقی، با محدودیت استفاده و تردد اتوموبیل های شخصی در مناطق مرکزی شهر،

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

دارای اولویت راهبردی برای توسعه پایدار کلانشهر اصفهان است.

- برای تحقق کامل رشد هوشمند شهری و شهر فشرده، ضرورت دارد که محدوده شهر اصفهان، افزایش و گسترش نیابد و شهر دیگری نیز به محدوده شهر اصفهان، الحاق نشود. همچنین، تراکم شهری اعم از تراکم جمعیتی و ساختمانی، در حد مجاز، کنترل شده و رعایت گردد و از تراکم مازاد (تراکم فروشی) اجتناب کرد.

- در راستای تحقق توسعه پایدار شهری و برای کاهش آلودگی های زیست محیطی و همچنین، پایداری منابع آب و رودخانه زاینده رود، ضرورت دارد ضمن تهیه طرح جامع زیست محیطی منطقه کلان شهری اصفهان، برنامه خروج تدریجی مراکز صنعتی بزرگ و آلاینده شامل: پالایشگاه اصفهان، نیروگاه های برق شهید منتظری و اسلام آباد، کارخانه سیمان اصفهان، کارخانه های ذوب آهن و فولاد مبارکه و همچنین، کارگاه های آجرپزی و سنگ بری، به شعاع حداقل یکصد کیلومتری و در شرق کلانشهر اصفهان، در دستور کار جدی تصمیم گیران ملی و استانی قرار گیرد و به تدریج، عملیاتی شود.

- حفاظت مطلق از پهنه های طبیعی و سبز موجود شهر اصفهان و پیرامون آن، به ویژه، پهنه ناژوان، باغات غرب اصفهان، پارک کوهستانی صفه، پارک طبیعی شرق و بوستان ها و فضاهای سبز شهری، به همراه ایجاد و توسعه کمربند سبز حفاظتی در پیرامون شهر اصفهان و خصوصاً در شرق، برای جلوگیری از پیشروی کویر، بایستی در اولویت های اساسی و اولیه مدیریت شهری اصفهان قرار گیرد و برای این کار، منابع مالی و بودجه مناسب و کافی، تأمین و تخصیص یابد.

- زندگی در شهر فشرده، مستلزم آموزش و ارتقای مهارت های شهروندی ساکنین شهر است. از این رو، ضرورت دارد که آموزش مستمر شهروندان در دستور کار مدیریت شهری قرار گیرد. موضوعاتی همچون، آپارتمان نشینی، کاهش مصرف انرژی، استفاده کمتر از اتومبیل شخصی و استفاده بیشتر از حمل و نقل عمومی، حفاظت از منابع زیستی و طبیعی شهر و حومه، از اولویت های راهبردی در آموزش شهروندی است.

منابع و مأخذ

۱- آمارنامه شهر اصفهان (۱۳۹۲)، شهرداری اصفهان.

۲- اطلس کلان شهر اصفهان (۱۳۹۴)، شهرداری اصفهان.

۳- پوراحمد، احمد و صابر محمدپور و ایوب منوچهری میاندوآب و احمد خلیلی (۱۳۹۱)، ارزیابی و سنجش میزان پراکنش و فشردگی شکل شهر با استفاده از مدل های کمّی (مطالعه تطبیقی بین کلان شهرهای تهران و سیدنی)، فصلنامه جغرافیا، دوره ۱۰، شماره ۱۹، صص۲۱۵-۲۳۶.

۴- پورمحمدی، محمدرضا و رسول قربانی (۱۳۸۲)، ابعاد و راهبردهای متراکم سازی در فضاهای شهری، مجله مدرس، دوره ۷، شماره ۲، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

۵- تقوایی، مسعود و حسین سرایی (۱۳۸۵)، گسترش افقی شهرها و ظرفیت های موجود زمین مورد شهر یزد، فصلنامه پژوهش های جغرافیایی، شماره ۵۵.

۶- تقوایی، مسعود و حسین کیومرثی (۱۳۹۰)، سطح بندی محلات شهری براساس میزان بهره مندی از امکانات و خدمات شهری با بهره گیری از تکنیک TOPSIS (مطالعه موردی: محلات شهر آباده)، مجله پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال دوم، شماره ۵.

۷- تقوایی، مسعود و حسین حسینی خواه و جبار علیزاده اصل (۱۳۹۴)، استراتژی توسعه شهری با تأکید بر توانمندسازی محلات شهری مطالعه موردی: محله اکبرآباد یزد، فصلنامه آمایش جغرافیایی فضا، شماره ۱۵.

۸- حسینیون، سولماز (۱۳۸۵)، شهر فشرده شهر فردا، مجله شهرداری ها، سال ششم، شماره ۷۳، تهران.

۹- حکمت نیا، حسن و میرنجف موسوی (۱۳۹۰)،

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

کاربـرد مـدل در جغرافیـا بـا تأکیـد بـر برنامـه ریـزی شـهری و ناحیـه ای، انتشـارات علـم نوین، چـاپ دوم، یزد.
۱۰- زیـاری، کرامـت اله (۱۳۹۰)، مکتـب ها، نظریه ها و مدلهـای برنامـه و برنامـه ریزی منطقه ای، انتشـارات دانشـگاه تهران، چـاپ دوم، تهران.
۱۱- سـرور، رحیـم و بهـروز درویـش ورچـه زاده و علیرضا جاوید (۱۳۹۳)، میزان فشـردگی و گسـتردگی توسـعه مدیریت شهری از منظر توسـعه پایدار (مطالعه موردی: شـهر یزد)، فصلنامه اقتصاد و مدیریت شـهری، دوره ۳، شـماره ۹، صـص ۱۴۱-۱۵۶.
۱۲- سـیف الدینی، فرانک و محمود شـورچه (۱۳۹۳)، برنامـه ریزی هوشـمندانه کاربری زمیـن و حمل و نقل شـهری، انتشـارات مدیران امروز، چـاپ اول، تهران.
۱۳- صابـری، حمیـد و اصغـر ضرابـی و جمال محمدی (۱۳۹۱)، اولویـت بنـدی اسـتراتژی های توسـعه شـهر (CDS) بـا اسـتفاده از فرآینـد تحلیل سلسـله مراتبی AHP مطالعـه موردی: کلان شـهر اصفهـان، فصلنامه فضـای جغرافیایـی، سـال دوازدهم، شـماره ۳۹ .
۱۴- ضرابـی، اصغـر و حمیـد صابـری و جمال محمدی و حمیـد رضـا وارثـی (۱۳۹۰)، مجلـه پژوهـش هـای جغرافیـای انسـانی، شـماره ۷۷ .
۱۵- علـی احمـدی، علیرضـا و ایـرج تـاج الدیـن و مهـدی فتـح الـه (۱۳۸۲)، نگـرش جامـع بـر مدیریـت اسـتراتژیک، انتشـارات تولیـد دانش، چـاپ اول، تهران.
۱۶- قربانـی، رسـول و سـمیه نوشـاد (۱۳۸۷)، راهبـرد رشـد هوشـمند در توسـعه شـهری، اصـول و راهکارها، مجلـه جغرافیا و توسـعه، پاییز و زمسـتان، شـماره ۱۲.
۱۷- لینـچ، کویـن (۱۳۷۶)، تئوری شـکل خوب شـهر، ترجمه سیدحسـین بحرینی، انتشـارات دانشگاه تهران.
۱۸- مبارکـی، امیـد (۱۳۹۱)، برنامه ریزی اسـتراتژیک توسـعه پایدار شـهر ارومیه، پایان نامـه دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شـهری، دانشـگاه اصفهان.
۱۹- مثنـوی، محمدرضـا (۱۳۸۱)، توسـعه پایـدار و پارادایـم هـای جدیـد توسـعه شـهری: شـهر فشـرده و شـهر گسـترده، مجلـه محیـط شناسـی، شـماره ۳۱.
۲۰- محمـودی، فرزیـن و علـی اصغـر یوسـف نـژاد و محمـد محمدپـور (۱۳۹۱)، راهنمـای تدویـن برنامـه هـای اسـتراتژیک بـرای شـهرها، انتشـارات سـازمان شـهرداری ها و دهیاری های کشـور، چـاپ اول، تهران.
۲۱- مهندسـین مشـاور نقـش جهـان پـارس (۱۳۹۳)، گـزارش طـرح بازنگری طـرح تفصیلـی شـهر اصفهان.
۲۲- هینـز، اسـتیون (۱۳۸۷)، رویکرد تفکر سیسـتمی بـه برنامه ریـزی و مدیریت اسـتراتژیک، نشـر، تهران.
23- Anderson,W.P., Kanaroglou,P.S. and Miller,E.J.,)1996(,Urban Form, Energy and The Environment:A Review of Issues, Evidence and Policy.Urban Studies, 33(1).
24- Basiago,A.D.,)1998(, Economic, Social, and Environmental Sustainability in Development Theory and Urban Planning Practice.The Environmentalist,19.
25- Borrego,C., Martins,H., Tchepel,O.,Salmim,L., Monteiro,A., & Miranda A.I.,)2006(, How Urban Structure can Effect City Sustainability from an air Quality Perspectiv, Environmental Modeling & Software, 21(4).
26- Burton, E.,)2000(, The Compact City:Just Compact? A Preliminary Analysis, Urban Studies, University of Glasgow 37.
27- Edwards, Mary and Haines, Anna,)2007(, Evaluating Smart Growth : Implications for small Communities, Journal of Planning Education and Research, 49,64.
28- Feng, l.,et al ,)2008(, Measurement Indicators and an Evaluation Approach for Assessing Urban Sustainable Development : A Case Study for China,s Jining City , Landscape and Urban Planning.
29- Grant,Jill,) 2004(, Encouraging Mixed use in Practice.International Planning Symposium.
30- Jenny,A. & Ericson,A.,)2006(, A Participatory Approach to Conservation in the Calakmul Biosphere Reserve, Campeche, Mexico, Landscape Urban Plan, 74.
31- Litman, Todd,)2005(, Evaluating Criticism Of Smart Growth, Victoria Transport Policy Institute, VTPI. (www.vtpi.org).
32- Newman,P. & Kenworthy,J.,)1999(, Sustainability and Cities.Overcoming Automobile Dependence. Washington D. C: Island Press.
33- Pauleit, S. ,Ennos,R.,Golding,Y.,)2005(, Modeling The Environ Mental impacts of Urban Land

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

Use and land cover Change–a Study in Merseyside, UK.Landscape Urban Plan,71.
34- Peiser, Richard,)2001(, Decomposing Urban Sprawl,Town Planning Review.Vol 72, No 3.
35- Richard, Rosers, lord Rogred,)1999(, Urban Task Force, Toward an Urban Renaissance.
36- Walmsley, Anthony ,)2006(, Green Ways : Multiplying and Diversifying in the 21st Century, Landscape and Urban Planning, Vol 76.
37- Williams, K., Burton, E., and Jenks, M.,)1996(, Achieving the Compact City Through Intensification : an acceptable option?, in Jenks, London : 83-96.
38- Yang, F.,)2009(, If Smart is Sustainable? An Analysis of Smart Growth Policies and Its Successful Practices, A Thesis Submitted to the Graduate Faculty in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Community and Regional Planning, lowa State University Ames.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]